

Та мізерна порівняно з основною масою натовпу частина мислячих людей з чистим сумлінням й активною громадянською рефлексією видається не просто щасливим винятком, а аномалією в отруєному рашизмом російському суспільстві.

Ще однією іманентною ознакою феноменології рашизму є його відносна автономність стосовно форм політичного правління. Усі епохи історії Росії – часи самодержавства, «диктатури пролетаріату», а потім більшовицької республіки з усіма незначними фасадними видозмінами (зокрема, створення СРСР), сучасної «президентсько-парламентської» Російської Федерації – стали органічним інституційно-адміністративним підґрунтям для цього потворного виродка «російської ідеї».

Сучасний формат рашизму – путінізм – дає всі підстави констатувати системну деградацію російської державності і громадянського суспільства.

УДК 341.384:355.01(477:470+571:476)

*Ігор ВЕТРОВ, Ігор ГАМУЛА
(м. Київ)*

Формування репараційних претензій до країн-агресорів у ході війни за незалежність України

Величезні матеріальні збитки, заподіяні державами-агресорами народу України, роблять цілком логічними репараційні претензії України до держав-агресорів, які одразу по закінченню війни та відповідних підрахунків будуть висунуті урядам Росії та Білорусі. Якщо людські життя неможливо оцінити в якихось інших, окрім екзистенційних, категоріях, то матеріальні втрати піддаються підрахункам.

У багатьох війнах минулого переможці накладали на переможених репарації та контрибуції. Репарації – це повне або часткове відшкодування матеріальних збитків, завданих війною, переважно у грошовій формі, за умовами мирного договору чи іншими міжнародно-правовими актами. Контрибуції, як примусові платежі держави, що зазнала поразки у війні, державам-переможницям, а також примусові грошові або натуральні стягнення з населення окупованої території, заборонені сучасним міжнародним правом.

На початку березня 2022 р. Президент України В. Зеленський заявив, що російському керівництву варто вивчати репараційні процедури. Президент США Д. Байден також зазначив, що Росія заплатить високу ціну як у довгостроковій, так і короткостроковій перспективі за brutальну війну проти України.

Згідно з оцінками деяких українських та зарубіжних експертів, агресори завдали Україні матеріальних збитків на суму понад 1 трлн. доларів.

Існує чималий досвід стягнення репарацій. При цьому застосовується кілька способів та механізмів реалізації таких претензій та програм. За існуючою практикою обсяги репарацій визначають два основні фактори: економічний потенціал і платоспроможність переможеної країни та здатність переможця

стягнути репараційні виплати. Важливим чинником вважається спроможність держави-переможниці адаптувати відповідні фінансові та економічні механізми для отримання репарацій та «освоїти» ці надходження.

Прийнято вважати, що економічні збитки охоплюють матеріальні витрати на ведення війни, зокрема вартість товарів та послуг, від яких відмовляються з військових інтересів, а також капітальні руйнування, спричинені діями переможеної сторони. До соціальних втрат відносять витрати, пов'язані з дезорганізацією соціального життя та загибеллю людей.

Після Першої світової війни Німеччина мала сплатити 269 млрд. золотих марок. У зв'язку з катастрофічним станом економіки країни репараційна комісія союзних держав скоротила цю суму до 132 млрд. марок. «Велика депресія» перешкодила реалізації репараційних планів, а з приходом до влади нацистів уряд Райху припинив виплати. Загалом Німеччина виплатила у грошовому еквіваленті 36,1 млрд. марок, запозичивши при цьому за кордоном 33 млрд. Отже, фактично вона сплатила 3,1 млрд марок. ФРН завершила репараційні виплати за Версальськими угодами тільки у 2010 р. Репарації у різній формі стягувалися також з Болгарії, Італії, Румунії, Угорщини та Японії [1].

По завершенню Другої світової війни жертви агресії висунули до Німеччини репараційні вимоги на загальну суму 320 млрд. дол. Це було в 10 разів більше, ніж річний національний дохід країни до війни. Тому після певних виплат західним державам сума репарацій зменшилася до символічної, а з 1950 р. виплати зовсім припинилися. СРСР та Польща отримали 500 млн дол., а також значну кількість промислового обладнання, транспортних засобів, матеріалів. За деякими оцінками, репараційні надходження становили 4-5% матеріальних збитків, заподіяних Німеччиною Радянському Союзу. СРСР припинив стягнення репараційних виплат з Німецької Демократичної Республіки 1953 року.

Федеративна Республіка Німеччина взяла на себе зобов'язання сплатити близько 2 млрд. дол. (8 млрд. німецьких марок) жертвам нацистських переслідувань. Законом про реституцію 1953 р. 952 млн. дол. призначалося для відшкодування за тілесні втрати, втрату свободи та майна та шкоду професійній кар'єрі через расові, релігійні та політичні переслідування.

Італія мала сплатити Радянському Союзу 100 млн. дол., Фінляндія – 300 млн. (завершила виплати 1952 року). Японія сплатила 39 млн. дол. репарацій та невизначену суму з японських зарубіжних активів азійським державам, які вона окупувала під час війни [2].

Крім Великої Британії, СРСР, США і Франції отримувачами репарацій стали Албанія, Бірма, Греція, Ефіопія, Ізраїль, Китай, Чехословаччина, Польща та багато інших країн.

Репараційні програми мали місце після арабо-ізраїльської війни 1948 р. та іраксько-кувейтської війни 1990-1991 рр.

Отже, міжнародна спільнота акумулювала значний досвід стягнення репарацій з держав-агресорів на користь постраждалих країн. Напрацьована солідна нормативно-правова база, що нею регулювалися репараційні процедури і процеси.

На переконання вітчизняних спеціалістів, Україна має висувати вимоги про репарації за всіма без винятку видами матеріальних збитків, яких зазнали держава, громадські організації, підприємці та окремі громадяни. Вони охоплюють:

- зруйноване та ушкоджене житло і майно усіх форм власності;
- зруйновані та пошкоджені об'єкти комунальної сфери, енергетичної, виробничої, транспортної та соціальної інфраструктури (заклади охорони здоров'я, освіти, дозвілля тощо), комунікації;
- знищені та виведені з ладу транспортні засоби, виробниче обладнання, сільськогосподарська техніка, сировинні, енергетичні та продовольчі ресурси, пальне, сільськогосподарські угіддя, лісопосадки, ліси тощо;
- відшкодування збитків усім громадянам, які на час війни та окупації втратили роботу, заробітну платню, стипендії та інші форми соціальної підтримки, а також підприємцям, які втратили бізнес або призупинили підприємницьку діяльність;
- відшкодування знищеної агресором військової інфраструктури, озброєння та обладнання ЗСУ;
- вартість лікування та реабілітації поранених військовослужбовців ЗСУ, бійців тероборони та цивільних громадян, які постраждали від воєнних дій та окупації;
- компенсації родинам загиблих військовослужбовців, бійців тероборони та цивільних громадян, які загинули від рук російських агресорів;
- вартість розмінування території України, на якій велися воєнні дії;
- витрати біженців на евакуацію та перебування в інших регіонах України та за кордоном [3].

Однією з найважливіших проблем для стягнення репарацій з Білорусі та Російської Федерації на користь України є створення міжнародних гарантій та дійових механізмів для судових позовів та виконання їхніх ухвал. Необхідною умовою успішної реалізації цих намірів є політична воля світової спільноти і провідних держав задля відновлення історичної справедливості за рахунок держав агресорів.

Література:

1. Гомес, Леонард. Німецькі репарації, 1919-1932: Історичний огляд (Спрінгер, 2010). Енциклопедія site:uk.wikisko.ru
2. М. Гнатовський. Репарації. Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011; Семиряга М. И. Как мы управляли Германией. Москва Росспэн, 1995; Репарації. Юридична енциклопедія: у 6 т. / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.). Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. Т. 5.: П-С. 736 с.
3. Лисенко О., Маєвський О. За все доведеться платити: репараційні претензії України до Білорусі та Росії у контексті нинішньої війни. Українська лінія. Квітень 2022.